

Žargon

Ranko Bugarski

Biblioteka XX vek, Beograd 2003. – 181 str.

Autor Ranko Bugarski, redoviti profesor Filološkog fakulteta u Beogradu, objavio je knjigu za koju u predgovoru kaže da se bavi žargonom ponajprije s lingvističkog stajališta, i to u odabranom problemskom krugu. Nastojao je, kako navodi, izbjeći hvaljenje jezičnog stvaralaštva mladih, ali i gramatičko opisivanje žargona, a htio je na žargonu promatrati neke opće lingvističke pojave. U knjizi se autor bavi nastankom, promjenama i nestankom leksičkih jedinica, tvorbenim procesima, principima jezične ekonomije, jezičnim promjenama koje su u toku, odnosom postojećega i novoga u jeziku, homonimijom i polisemijom, semantičkim i stilističkim vrijednostima te preklapanjima između različitih jezičnih varijanti. Knjiga predstavlja zaokruženu obradu materije kojom se autor bavio desetak godina, a koju je objavljivao u različitim člancima ili poglavljima u ranijim knjigama. U ovoj su knjizi ti prilozi prošireni i dopunjeni novom prikupljenom gradom i novim analizama. Knjiga se sastoji od četiri poglavlja.

U prvom se poglavlju iznose teorijski pogledi na pojam žargona. Tu autor daje osnovne informacije o proučavanju žargona i mehanizma nastajanja žargonizama. U ovom dijelu autor pokušava dati definiciju žargona i odrediti ga u odnosu prema slengu, argou i šatrovačkom. Posebno ističe načine na koje nastaju žargonizmi, npr. metaforizaciju, posuđivanje, permutaciju, skraćivanje, slaganje, stapanje i sufiksaciju.

Drugo je poglavlje ujedno i najveći dio knjige, a podijeljeno je u šest odjeljaka. U ovom poglavlju autor prikazuje proces žargonizacije u sufiksnoj tvorbi imenica. Žargonizaciju definira kao pojavu nove produktivnosti starih imenskih sufikasa te pojavljivanje novih sufikasa i tvorbenih formanata čime nastaju stilski obilježene riječi karakteristične za žargon. Primjeri su skupljani iz različitih izvora, najčešće iz govora mladih i anketiranjem studenata, a jedan manji dio iz različitih rječnika žargona.

Zabilježeno je 45 sufikasa i formanata upotrijebljenih u tvorbi riječi. Drugi odjeljak posvećen je samo jednom sufiksu (*-ak*) i njegovim alternantama jer je najreprezentativniji za proces žargonizacije. Tu se navode riječi nastale pomoću ovoga sufiksa, a upotrebljavaju se u žargonu i riječi s istim sufiksom koje dobivaju nova žargonska značenja. Prikupljeni materijal analiziran je prema semantičkom kriteriju, tj. prema područjima na koja upućuje. U trećem odjeljku navode se sufiksi i formanti koji se smatraju žargoniziranima, tj. oni koji pripadaju standardnomu jeziku, ali su zahvaćeni procesom žargonizacije. U četvrtom odjeljku navode se sufiksi i formanti koji su izvorno žargonski, tj. oni koji se kao tvorbeni elementi ne javljaju u standardu. U ova dva dijela formanti i sufiksi raspoređeni su prema stupnju i vrsti žargonizacije, tj. s obzirom na žargonska svojstva te raširenost i produktivnost. U petom odjeljku opisan je samo jedan sufiks (*-ing*) koji je specifičan s obzirom na porijeklo i ponašanje. Ovaj je sufiks engleskoga porijekla i koristi se za tvorbu stručnih, sportskih i drugih leksema koji ne spadaju u govor mladih kao ostali. U šestom odjeljku donose se neka obilježja analiziranih sufikasa i formanata, npr. svi su u gramatičkoj službi izvođenja imenica najčešće iz imeničkih i pridjevskih osnova, neki skraćuju ili modificiraju osnove kojima se dodaju, dok se značenja uglavnom zadržavaju, podjednako su raspoređeni između muškoga i ženskoga roda, semantički pokrivaju vrlo široka područja, međusobno se razlikuju po stilskoj vrijednosti, vrsti i stupnju ekspresivnosti, raširenosti, produktivnosti itd.

U trećem poglavlju govori se o odnosu žargona i leksikografije. Autor navodi različite definicije, iz različitih izvora, žargona i srodnih mu argoa, slenga i šatrovačkoga. Također se bavi problemom žargonske kvalifikacije, odnosom između stručnih i drugih žargona, problemom aktualnosti žargonizama te problemom leksičke obrade žargonizama.

U četvrtom poglavlju naslovljenom »*Leksičke skrivalice*« predstavljena je sociolingvistički motiviran proces tvorbe riječi koji se ponekad naziva stapanje, sažimanje ili kontaminacija, a odgovara nazivu *blend*. Autor ovaj proces naziva slivanjem, a njime dobivene riječi slivenicama. To je proces nastajanja novih riječi stapanjem dviju riječi ili njihovih dijelova u novu cjelinu. U ovom je dijelu analizirano i klasificirano više od dvjesto novih riječi nastalih procesom

stapanja. Sve su riječi podijeljene prema područjima, a zatim prema tvorbenim modelima.

Na kraju knjige naveden je popis žargonizama nastalih sufiksacijom. Popis sadržava više od 1.500 leksema koji prate redosljed kojim su navedeni sufiksi i formanti u drugom poglavlju. Za kraj se može dodati da je riječ o vrlo čitkoj knjizi pisanoj na jednostavan i zabavan način.

Anita Skelin Horvat

La lingua italiana e i mass media

Ilaria Bonomi – Andrea Masini – Silvia Morgana (a cura di)
Carocci editore, Roma, 2003. – 314 str.

Knjiga objedinjuje devet zasebnih cjelina, u kojima se pobliže sagledavaju lingvističke značajke različitih medija. U uvodnoj cjelini *L'italiano contemporaneo e la lingua dei media* Andrea Masini govori o zajedničkim i razlikovnim svojstvima svih jezika medija te daje opći pregled bavljenja dijamezijskom varijacijom u talijanskom jezikoslovlju. Sljedećih osam cjelina usmjereno je na pojedine medije. Enrica Atzori obrađuje jezik radija (*La lingua della radio*), smještajući ga u kategoriju transmisivnog jezika (*trasmesso*). Riječ je o terminu koji je prije dvadesetak godina u talijansku lingvistiku uveo Francesco Sabatini kako bi istaknuo posebnosti jezika medija s obzirom na tradicionalne kategorije pisanoga i govornoga varijeteta. Autorica razmatra različite tipove radijskih emisija te na primjerima provodi kraće analize na svim jezičnim razinama. Treću cjelinu potpisuje Laura Necci i u njoj se obrađuje jezik televizije (*La lingua della televisione*). Autorica nakon kraćeg pregleda povijesti talijanske televizije te pokušaja klasifikacije njezinih današnjih žanrova, prelazi na morfosintaktičku i tekstnu analizu odabranih primjera. Jezikom filma (*La lingua del cinema*) bavi se četvrta cjelina autorice Alessandre Rossi. Nakon općih informacija o jeziku talijanske kinematografije kroz povijest, dosta je prostora posvećeno pitanjima tekstualnosti, pa se tako na konkretnoj građi razmatra upotreba diskurzivnih signala, deiksa i mehanizama sintaktičke fokalizacije. S druge strane, zanimljiva su autoričina promišljanja i o sociolingvističkim pitanjima jezika filma, gdje se ističe problematika plurilingvizma odražena u fenomenima kao što su *code switching* i *code mixing*, a na nemalo se primjera

razmatra i uloga dijalekta. U petoj cjelini lingvistica Ilaria Bonomi obrađuje problematiku jezika talijanskog dnevnog tiska (*La lingua dei quotidiani*). Zanimljivo je da osim tiskanih dnevnika autorica analizira i jezik *on-line* dnevnika, i u oba slučaja naglasak stavlja na rečeničnu razinu lingvističkoga opisa. Sljedeća cjelina, koju je napisala Silvia Morgana, bavi se analizom jezika stripa (*La lingua del fumetto*). Raščlambom leksičke, morfosintaktičke i tekstne razine, jezik stripa sagledan je kao simulacija govornoga jezika. U sedmoj se cjelini Gabriella Cartago bavi jezičnim pitanjima talijanske zabavne glazbe (*La lingua della canzone*), najviše prostora pridajući jezičnoj analizi talijanske kancone festivala San Remo. Jezik reklamnih poruka (*La lingua della pubblicità*) autora Roberta Giacomellija tema je osme cjeline ove knjige, gdje se strategije reklamne komunikacije sagledavaju s dijakronijskog i suvremenog stajališta. Posljednja se cjelina bavi jezikom interneta (*Lingua e web*), a potpisuje ju Massimo Prada. U njoj saznajemo više o informativnim tekstovima ovoga medija, posebice sa stajališta pragmatike, stilistike i leksika.

Svako je poglavlje obogaćeno mnoštvom autentičnih tekstova, koji najbolje dočaravaju leksička i gramatička svojstva obrađivanih medija. Pri završetku svake cjeline autori donose popis relevantnih bibliografskih jedinica iz područja. Knjiga se zatvara glosarijem temeljnih lingvističkih pojmova obrađivanih u pojedinim cjelinama, nakon čega slijede analitičko kazalo i kazalo imena. *La lingua italiana e i mass media* djelo je namijenjeno prvenstveno talijanistima, no bez sumnje će zanimati i ostale lingviste zainteresirane za ovo suvremeno područje.

Ivana Jerolimov

Filologija 42, Zagreb, 2004.

Ovaj broj časopisa *Filologija* posvećen je sto-toj godišnjici rođenja teoretičara književnosti i filologa Zdenka Škreba. Zato, nakon četiri izvorna znanstvena članka slijede prilozima o radu toga znanstvenika koje su sastavili akademici Radoslav Katičić i Viktor Žmegač.

Prvi je članak *Muka Kristova po Marku u hrvatskoglagoljskom Pariškom zborniku Slave 73* rad Vesne Badurina–Stipčević. Autorica je tekstološki istražila *Muku Kristovu po Marku* iz najstarijeg sačuvanog hrvatskoglagoljskog *Pariškog zbornika Slave 73* te ga usporedila s tekstom *Muke* u misalima. Na osnovi je analize zaključila da *Muka po Marku* u tom zborniku iz 1375. godine tradicijski pripada pasionskim tekstovima sačuvanim u južnoj redakciji hrvatskoglagoljskih misala, a prema brojnim leksičkim osobinama taj se tekst razlikuje od drugih hrvatskoglagoljskih tekstova *Muke* i ima srodnosti s latiničkim lekcionarima. Na kraju rada objavljen je cjelovit glagoljski tekst *Muke iz Pariškog zbornika Slave 73* u latiničkoj transkripciji.

U drugom članku *Događajnost i unutarnji ustroj glagoljskih imenica na –nje* Matea Birtić govori o semantičkoj interpretaciji glagoljskih imenica na –nje. Glagolske imenice podvrgnute su testovima događajnosti te se utvrdila mogućnost njihove dvostruke interpretacije što je odredilo njihovu pripadnost skupini složenih događajnih imenica. To njihovo semantičko svojstvo autorica je opisala metodama generativne gramatike, tj. preciznije distribuirane morfologije, te im pridružila odgovarajući prikaz strukturnim stablom.

Amir Kapetanović bavi se tragovima srednjovjekovnog bestijarija u hrvatskim glagoljskim rukopisima od 15. do 17. stoljeća. Na kraju trećeg članka (*Tragovima srednjovjekovnoga bestijarija u Hrvata*) autor kaže da do danas nije otkrivena integralna zbirka bestijarijskih priča na hrvatskom jeziku, već se mogu pronaći fragmenti i tragovi tog popularnog srednjovjekovnog štiva u hrvatskoj glagoljskoj sredini. U najvećoj su mjeri prisutne priče o pticama zbog svoje simbolike. Zaključno tvrdi da su tekstovi pisani hibridnim čakavskocrkvenoslavenskim i čakavskim književnim jezikom s većom ili manjom zastupljenošću gramatičkih i leksičkih značajki crkvenoslavenskoga književnog jezika.

Naslov je zadnjeg članka *Leksički postupak Blaža Baromića, pisca i tiskara glagoljskih*

knjiga (na tekstu psaltira). Autorica Marinka Šimić u tom radu uspoređuje leksičku građu psaltira dvaju glagoljskih brevijara: rukopisnog Mavrova brevijara (1460.) i tiskanog Baromićeva brevijara (1493.). Budući da dva brevijara povezuje ista osoba u ulozi pisca (u prvom) i tiskara (u drugom), autorica preispituje njegov odnos prema leksičkoj normi u rasponu od trideset godina, kao i pitanje u kojoj je mjeri namjena dvaju brevijara utjecala na njegovu koncepciju jezika. Nakon leksičke analize tvrdi da oba psaltira pripadaju istomu hrvatskoglagoljskom prijevodu te da je Blaž Baromić kod tiskanog bolje očuvao normu crkvenoslavenskog jezika premda je on stariji od rukopisnog brevijara tridesetak godina.

U drugom dijelu *Filologije* prvi je prilog akademika Radoslava Katičića, u kojem on na zanimljiv način govori o Zdenku Škrebu kao filologu i pedagogu te nam naznačuje njegov obrazovni i akademski put. Iako je, kako sam kaže, u mnogim uvidima otišao dalje od Škrebvih tadašnjih pogleda, Katičić ne umanjuje znanstveni uvid svojeg profesora, već ga sagledava kroz ondašnji društveni i znanstveni kontekst te vrednuje njegov metodološki pristup i žar kojim je predavao filologiju koja mu nije bila primarni znanstveni interes.

U svojem prilogu akademik Viktor Žmegač bavi se Zdenkom Škrebom kao istraživačem književne teorije i povijesti u kojoj je ostavio glavni duhovni trag, ali ističe i njegovu *nesvakodnevu hrabrost* u osvajanju dvaju područja: suvremene znanosti o književnosti i lingvističke. Autor priloga predočuje nam trud profesora Škreba kao svestranog profesora germanistike te objelodanjuje njegov mnogostruki teorijski i praktični angažman u području znanosti o književnosti: od proučavanja pitanja znanstvenosti u pristupu književnosti, pisanju studija o austrijskim piscima i književnim odnosima između Hrvata i drugih naroda te živog interesa za trivijalnu književnost i male oblike do višegodišnjeg uređivanja časopisa *Umjetnosti riječi*.

Na kraju časopisa nalazi se iscrpna *Bibliografija radova Zdenka Škreba*.

Iako četrdeset i drugi broj *Filologije* ne sadrži velik broj članaka, svaki rad, uključujući i priloge uz stotu obljetnicu rođenja Zdenka Škreba, vrijedan je prinos razvoju i promišljanju hrvatske filologije i jezikoslovlja te zaslužuje posebnu pozornost.

Matea Birtić

Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 30, Zagreb, 2004.

Trideseti broj *Rasprava Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* izišao je početkom 2005. godine, a izvršna mu je urednica bila Nada Vajs. Sadržaj *Rasprava* podijeljen je u tri cjeline: *Članci i rasprave*, *Prikazi i osvrti* te *Nekrolog*. Prva cjelina sadrži dvanaest izvornih znanstvenih, tri pregledna i jedan stručni rad, a druga cjelina osamnaest prikaza i osvrti. Na kraju se časopisa nalazi nekrolog posvećen dugogodišnjem djelatniku *Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* Valentinu Putancu koji je napisala Branka Tafra. Iako najveći broj autora prinosa potječe iz ustanove koja izdaje taj časopis, prisutan je i razmjerno velik broj vanjskih suradnika. Listajući ove *Rasprave*, upada u oči činjenica da su najvećem broju članaka autori pripadnici najmlađe i mlade/srednje generacije jezikoslovaca, što mijenja dosadašnju sliku tog časopisa.

Prvi članak u ovom broju posvećen je objašnjenju značenja hrvatskoga glagolskog prefiksa *raz-* i njegovim alomorfima *ras-*, *raš-*, *raž-*, *raza-*, *ra-*. Autor članka Branimir Belaj kritizira tradicijsko-strukturalistički pristup te predlaže analizu prefiksa *raz-* s pomoću konceptualnih mreža u okviru kognitivne lingvistike. U drugom je članku Matea Birtić zabilježila tri karakteristična svojstva odglagolskih imenica na *-ač* (nemogućnost tvorbe od neakuzativnih glagola, vidske oznake i agentna/instrumentna interpretacija) te ih opisala u skladu s distribuiranom morfologijom. Ivana Franić u svojem je radu pokušala otkriti tko je autor prve sačuvane hrvatske zbirke poslovice *Proričja Slovinška* iz 1697. godine. Na osnovi istraživanja svih jezičnih razina, a posebice temeljem analize grafije i akcenatskog sustava autorica utvrđuje da je autor prve sačuvane zbirke poslovice Đuro Matijašević. U radu *Izostavnik za izostavljanje* Alemko Gluhak upozorava nas na nedosljednu uporabu izostavnika te *preporučuje da se on piše samo tamo gdje se zaista radi o izostavljanju jednog slova ili više njih* te takav signal o izostavljanju slova pomaže pri razumijevanju. U radu *Najstariji naglasni tip posavskoga govora danas* Željko Jozić iznosi rezultate terenskog rada čija je svrha bila provjeravanje Ivšićevih granica protezanja najstarijega naglasnog tipa u posavskim govorima Slavonije. Rad Amira Kapetanovića donosi paleografsku, grafijsku i jezičnu analizu glagoljskog ulomka (I/27) iz Berčićeve zbirke koji je dio dosada nepoznatog srednjovjekovnog kodeksa iz 15. sto-

ljeća. Autor zaključuje da je ulomak pisan čakavskim književnim jezikom s mnogim crkvenoslavizmima i da sadrži tipične jezičnostilske značajke srednjovjekovne proze tog stoljeća. Tema je sociolingvističkog rada *Jezični utjecaj velikih gradova* Mate Kapovića odnos govornika koji naginju nekom od velikih gradskih središta Hrvatske (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek) prema standardnome jeziku. Kapović utvrđuje, na osnovi svojih prozodijskih i fonemskih istraživanja, da takvi govornici često upotrebljavaju idiom velikoga grada kojem naginju kada žele upotrebljavati standardni jezik. Kristian Lewis i Barbara Štebih razmotrili su nazive za vrste riječi u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku. Korpus za njihov rad čine tri reprezentativna kajkavska rječnika (Habdelićev *Dictionar*, Belostenčev *Gazophylacium* i Jambrešićev *Lexicon*) i sedam gramatika (gramatike hrvatskoga književnog kajkavskog jezika na njemačkom i gramatike njemačkog jezika na hrvatskome kajkavskom književnom jeziku). U radu *Hrvatski s naglaskom* Krešimir Mićanović raspravlja o pitanju kodifikacije hrvatske prozodije te o osobitostima hrvatskog standarda. Alicja Nagórko piše o etnolingvističkoj jedinici kulturemu i o njegovoj *punoj dimenziji* unutar poredbenog pristupa te se osvrće i na leksikografsku obradu tako shvaćenih kulturema. U radu Sanje Perić Gavrančić objelodanjeni su odabrani ulomci rasprave o hrvatskom pravopisu Marka Mahanovića pisane na latinskom jeziku (*Observationes circa Croaticam orthographiam*). Osim što istovremeno donosi i hrvatski prijevod odabranih ulomaka latinskog izvornika, autorica određuje i značenje Mahanovićeve prijedloga modela zajedničkog pravopisa za jedinstveni hrvatski jezik unutar onodobnih pravopisnih i jezičnih okolnosti. Mirko Peti bavi se zavisnosloženim predikatnim rečenicama, i to osobito međusobnim odnosom imenskog predikata glavne rečenice prema glagolskom predikatu zavisne rečenice. U radu *Prvi hrvatski računski priručnici* Adela Ptičar prikazuje prve hrvatske računске priručnike iz 18. i 19. stoljeća te procjenjuje i otkriva njihovo značenje za razvoj računskog nazivlja. Kristina Štrkalj Despot analizira asindetske složene strukture u *Tundalovu viđenju iz Lulićeva zbornika* koji je datiran oko 1600. godine, te zaključuje da se u tom području sintakse od tada do danas nisu dogodile dramatične sintaktičke promjene, već se samo promijenila učestalost upo-

rabe pojedinih načina slaganja. Tema su rada Silvine Vranić glagolski oblici i tipovi glagola u mjesnom govoru Metajne na otoku Pagu. Autorica na temelju terenskog istraživanja utvrđuje spregovne vrste, analizira morfološke osobitosti te prikazuje akcenatske tipove glagola. U radu *Semantička ograničenja u sintaksi*, zadnjem članku ovih *Rasprava*, Marija Znika promišlja odnos sintakse i semantike, i to u najvećoj mjeri na primjerima sintaktičkog ponašanja riječi *leš* i *mrtvac* i na primjerima aktivnih i pasivnih rečenica.

Drugi, manji dio *Rasprava* čine prikazi i osrtvi poredani abecednim redom prema prez-

menu autora prikaza. Prikazano je ukupno osamnaest djela: knjiga, gramatika, rječnika, lingvističkih atlasa, zbornika i časopisa izišlih na tlu Hrvatske i u inozemstvu.

Ovaj broj *Rasprava* obiluje zanimljivim radovima iz područja suvremene kroatistike, povijesnih istraživanja hrvatskog jezika, dijalektologije hrvatskog jezika i člancima raznovrsnih teorijskih usmjerenja (kognitivna lingvistika, generativna lingvistika), te se u njima mogu prepoznati raznovrsne točke gledanja na jezik: od etnolingvistike i sociolingvistike do gramatičkih istraživanja i leksikografije.

Matea Birtić

Kratki navuk za pravopiszanje horvatzko za pòtrebnozt nàrodnih skol

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, biblioteka Pretisci, urednica Marija Znika, pogovor Nada Vajs i Vesna Zečević, Zagreb, 2003., 71 str.

Kratki navuk za pravopisanje horvatzko za potrebnost narodnih skol objavljen je u Budimu (Ofenu) 1779. godine bez imena autora. Pretisak toga pravopisa, pisana usporedno na hrvatskome kajkavskome književnom jeziku i njemačkome jeziku, četvrti je u biblioteci Pretisci [urednica Marija Znika] koju je 2001. godine pokrenuo Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje u sklopu svoje izdavačke djelatnosti. Dosad su objavljena sljedeća djela: *Institutionum linguae illyricae* Bartola Kašića, *Nova ričoslovica ilirička* Šime Starčevića i *Pravopis jezika ilirskoga* Josipa Partaša (opširnije obavijesti o izdanjima Instituta mogu se pronaći na www.ihji.hr/izdanja).

Važnost *Kratkoga navuka* očituje se ponajprije u činjenici da je namijenjen polaznicima narodnih škola u Kraljevini Hrvatskoj (*zum Gebrauche der Nationalschulen im Königreiche Kroatien*) te da se njime kodificira jedan od dvaju tadašnjih hrvatskih pravopisa – kajkavski. Drugi pravopis, slavonski, dobio je svoj pisani oblik u djelu koje se pripisuje Antunu Mandiću – *Uputjenje k slavonskomu pravopisanju za potrebu narodnih učionica u Kraljevstvu Slavonije* (opet u Budimu, iste, 1779. godine).

U pogovoru Nade Vajs i Vesne Zečević (str. 57–71) posebno se ističe terminološka osviještenost i naprednost neznana autora – o pitanju autorstva govori studija Alojza Jembriha objavljena uz pretisak djela *Naputchenye za horvatzki prav cheti y pisati 1808.*, Hrvatska udruga »Muži zagorskog srca«, Kajkaviana, Zabok, Do-

nja Stubica, 2004. (*Naputchenye* je zapravo treće izdanje *Kratkoga navuka*, no pisano je samo na hrvatskome kajkavskome književnom jeziku, dakle, bez usporednoga teksta na njemačkome) – »jer u podjeli glasova na samoglasnike i suglasnike on već ima *slovo glasovito ili samoglasnik* i *slovo neglasovito ili skupglasnik*. U literaturi se dosada smatralo da su nazive *samoglasnik* i *skupglasnik* iz Ričoslovice Šime Starčevića (1812. god.) 'preuzeli kajkavci Josip Đurkovečki i Ljudevit Gaj'« (str. 59). Osim toga, u *Kratkom navuku* spominje se i termin *period* (*objetje iliti perioduš*) za mnogostruko složenu rečenicu, za koji se inače tvrdi da ne postoji u hrvatskim priručnicima.

Pravopis počinje kazalom i glavnim pravopisnim uputama: »1. Kak se izgovaraju reči, tak se i pisati imaju. 2. Ada kak govorenje, tak pismo po znamenjih razlučiti se ima.« Znači: 1. Kako se riječi izgovaraju, tako se i pišu. 2. Kao i govor, i pismo se mora razdijeliti znakovima. U nastavku se kroz četiri cjeline formira tkivo *Navuka*: I. O pravilnoj upotrebi slova pri pisanju riječi, II. O pravilnom rastavljanju riječi na slogove i njihovu prenošenju u novi red, III. O interpunkciji, IV. Popis sličnih riječi koje u pismu valja razlikovati.

Zaključno: *Kratki navuk* prvi je pravopis koji hrvatskim jezikom, uz usporedan njemački prijevod, govori o pravopisnim načelima hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika potkraj 18. stoljeća. Pisan je jednostavno, jer je namijenjen upotrebi u školama, u njemu se izdvajaju, definiraju, tumače i oprimjeruju bitne jezične či-

njenice i na metodološki, ali i metodički, valjan način prikazuje stupanj izgrađenosti kajkavskoga standarda. Iz *Kratkoga se navuka* i danas može štošta naučiti o pisanju i koncipiranju pravopisnih priručnika, a boljem razumije-

vanju eventualno nejasnih kajkavskih termina i okolnosti njegova nastanka svakako će pridonijeti pogovor s podjednako relevantnom jezičnopovijesnom i deskriptivnom sastavnicom te popis literature.

Kristian Lewis

Manuale di semiotica

Stefano Gensini

Carocci editore, Roma 2004. – 470 str.

Opsežan semiotički priručnik, objavljen u nižu *Semiotica e comunicazione* ugledne rimske nakladničke kuće *Carocci*, omogućuje uvid u sustavan pregled suvremenih semiotičkih istraživanja, i to u njihovim trima dimenzijama: teorijskoj, primijenjenoj i povijesnoj.

Prvi je dio (*Elementi*; str. 15–192), koji je u cijelosti napisao autor i priređivač Stefano Gensini, sastavljen od osam poglavlja, a zamišljen je kao teorijski uvod u raznolike teme, probleme i osnovnu semiotičku terminologiju. Autor najprije objašnjava dva temeljna semiotička pojma (znak i kod), raspravlja o predmetu i područjima semiotike općenito te o komunikaciji i komunikacijskim procesima. Pošto je definirao ljudsku semiozu kao sintezu »prirode« i »kulture«, najprije opisuje njezine prirodne temelje za koje naglašava da ovise o složenom ljudskom genetskom nasljeđu i procesu evolucije u kojem se kao ključni u razvoju ljudske vrste ističu mozak, ruke, govorni organi, mišići lica itd., a zatim prelazi na kulturnu dimenziju u kojoj najveću pozornost posvećuje osobitostima ljudskoga jezika i sustavima pisma. Nakon toga, iz perspektive kognitivne semiotike govori o odnosu između jezika, uma i kognitivnih procesa, a u posljednjem poglavlju daje kraći pregled povijesti semiotičke misli uključujući, s jedne strane, autore poput Ch. S. Peircea, F. de Saussurea i Ch. Morrisa te, s druge strane, neke suvremene klasike poput R. Barthesa, T. De Maura, U. Eca, J. Lotmana, A. J. Greimasa i L. Prieta.

U drugome dijelu priručnika (*Esperienze e applicazioni*; str. 193–392), u osam poglavlja, skupina talijanskih semiotičara/ki predstavlja načine funkcioniranja različitih znakovnih sustava i modele analiza različitih vrsta tekstova. U poglavlju *Come si legge un quadro* Ave se Appiano bavi mogućim analizama umjetničke slike, ujedinjujući raznolike interpretativne metodologije koje umjetničku sliku ne promatraju kao zatvoren sustav nego kao »otvoreno

djelo« koje ulazi u suodnos s kulturalnim sustavom unutar kojeg je nastalo. Felice Cimate u poglavlju *Come è fatto un linguaggio animale. Due casi a confronto: il linguaggio delle api e linguaggio verbale*, uzimajući jezik pčela kao paradigmatički primjer jezika neljudskih životinja, suprotstavlja njegova obilježja karakteristikama ljudskog verbalnog jezika i pritom podjednako ispituje njihove sličnosti kao i njihove razlike, da bi, u sebeokovskom duhu, predložio »videnje složenog semiotičkog područja (ljudskog i neljudskog) kao cjeline čvrsto povezane sa svijetom života« (str. 209). Sljedećih je nekoliko poglavlja posvećeno analizama različitih vrsta tekstova: poglavlje *Come funziona il linguaggio del cinema* koje potpisuje Luca Forgiione proučava jezik filma; a Daniel Donato i Marcello Frixione u poglavlju *Come è fatto un linguaggio di programmazione* raspravljaju o teorijskim temeljima i specifičnostima jezika programiranja, njihovim tipovima, razvoju i mnogim otvorenim pitanjima ovoga područja. Analize su kazališnoga teksta tema poglavlja *Come si legge un testo teatrale* koje je napisala Marina Geat; Tarcisio Lancioni u analogno naslovljenom poglavlju *Come si legge un testo pubblicitario* ispituje obilježja reklamnog teksta i mogućnosti njegove analize; dok u sljedećem poglavlju, *Come si legge un testo letterario. Un esempio di analisi: Montale*, Gloria del disteso mezzogiorno, njegov autor Dario Corno, uzimajući u obzir bogatu tradiciju semiotike književnosti, konstruira model za jednu moguću analizu ovoga poetskog teksta. Posljednje je poglavlje drugoga dijela knjige posvećeno pitanjima znakovnoga jezika gluhih osoba i njegovim obilježjima (posebice ikoničnosti i arbitranosti) na različitim razinama (morfološkoj, sintaktičkoj, semantičkoj, leksičkoj), napisao ga je Tommaso Russo, a naslovljeno je *Come è fatta una lingua dei segni*.

Treći je dio (*Pagine classiche dalla tradizione della riflessione sul segno e il linguaggio*;

str. 393–459) svojevrsna mini–antologija poglavljaja iz klasičnih djela autora, prvenstveno filozofa, ali i pjesnika, lingvistica i psihologa, koji su kroz povijest obogatili promišljanja o lingvističkim i semiotičkim pitanjima. Zastupljeni su sljedeći, u povijesti semiotike i lingvistike nezaobilazni autori: Platon, Aristotel, Lukrecije, R. Descartes, J. Locke, G. W. Leibniz, W. von Humboldt, Ch. S. Peirce, F. de Saussure, L. S. Vigotskij i A. R. Lurija te N. Chomsky.

Koncipirajući ovu knjigu, autor i njegovi suradnici/e uspjeli su postići ravnotežu između triju ključnih dimenzija – teorijske, primijenjene i povijesne – čije je poznavanje nužno za pristup bilo kojoj znanstvenoj disciplini, zbog čega ona može istovremeno poslužiti i početnicima/ama i specijalisti(ca)ma, no ne bi trebalo previdjeti ni eventualne znatiželjnike/ce koje također zanima ovo fascinantno područje.

Mislava Bertoša

Language and Sexuality. Contesting Meaning in Theory and Practice

Edited by Kathryn Campbell–Kibler, Robert J. Podesva, Sarah J. Roberts, Andrew Wong

CSLI Publications, Center for the Study of Language and Information, Stanford University 2002. – XI + 294 str.

Radovi objedinjeni u ovoj knjizi istražuju složenu mrežu suodnosa između jezika i ljudske spolnosti, koji su tek nedavno ušli u domenu znanosti o jeziku. Ovo je inter– i transdisciplinarno područje najčešće poznato kao *queer* lingvistika, a kombinira spoznaje i modele iz različitih lingvističkih i nelingvističkih disciplina poput *queer* teorije, post– i transfeminističke teorije, studija roda, LGBTI studija, sociolingvistike, antropološke lingvistike, društveno orijentiranih analiza diskursa i sociosemiotike. Članci su grupirani u dva dijela – teorijski, koji je sastavljen od sedam zasebnih poglavlja, i primijenjeni, koji ih sadržava osam.

Najprije slijedi uvodni članak (*Speaking of Sex*) u kojem urednici ukratko raspravljaju o temama i epistemološkim pitanjima i problemima s kojima se istraživači/ce susreću nastojeći konstituirati ovo područje kao autonomnu lingvističku disciplinu. U prvom, teorijskom dijelu (*Part 1: Contesting Meaning in Theory*) izloženi su različiti i nerijetko suprotstavljeni pogledi pojedinih autora/ica na ovu lingvističku granu. Rusty Barrett (*Is Queer Theory Important for Sociolinguistic Theory?*) ispituje u kojoj mjeri preuzimanje i primjena temeljnih teza *queer* teorije može modificirati sociolingvističke pristupe i objasnidbene modele, a zatim proširiti njezine teme i predmete, te optimistično i entuzijastično odgovara na pitanje iz naslova. Za razliku od njega autor sljedećeg članka, Bill Leap (*Not Entirely in Support of a Queer Linguistics*) zauzima prilično rezerviran stav i ističe neke od problema koji mogu iskr-

snuti kad se teorija pokuša primijeniti na konkretna istraživanja: iako se njegovi prigovori prvenstveno tiču *queer* teorije, posredno uključuju i *queer* lingvistiku. U sljedećem članku (*Queer Linguistics?*) Don Kulick raspravlja o samom pojmu *queer*: postavlja pitanja na što se on odnosi kad se govori o »*queer* zajednici« i »*queer* lingvistici« te suprotstavlja te pojmove pojmovima »*gay* i lezbijske zajednice« i »*gay* i lezbijske lingvistike« naglašavajući da ih je teško jasno i jednoznačno razgraničiti. Sljedeći članak (*A Matter of Interpretation: The 'Future' of 'Queer' Linguistics*) potpisuje Robin Queen i u njemu autorica, osim vlastita doprinosa problematiziranju predmeta proučavanja *queer* lingvistike, daje i pregled »stanja stvari« u toj disciplini (tipovi i broj objavljenih radova i susreti s homofobnim stavovima unutar same akademske zajednice). Nakon njezina rada slijedi tekst Anne Livie (*The Future of Queer Linguistics*) u kojem autorica, za razliku od svojih ranijih radova, izražava odmjereni stav prema nekim tezama *queer* teorije koje se izravno prenose na ovo područje znanosti o jeziku: primjerice, intencionalnost *queer* teoriju uopće ne zanima, dok Livia smatra da u jezikoslovnim istraživanjima ona nikako ne bi smjela biti zapostavljena. Poglavlje Penelope Eckert (*Demystifying Sexuality and Desire*) govori o Kulickovu prijedlogu teorijskoga pomaka od istraživanja jezika i spolnosti prema istraživanju jezika i žudnje i upozorava da takav pristup, ukoliko je nekritičan, može otvoriti put esencijalističkim interpretacijama roda i spol-

nosti. Posljednje poglavlje u prvome dijelu (*Language, Sexuality and Political Economy*), koje je napisala Bonnie McElhinny, polazi od teze da se identiteti proizvode kroz društvene nejednakosti, pa je jedan od zadataka *queer* lingvistike ispitivanje kako različite nejednakosti raslojavaju spolnost na različite načine i razvijanje metodologija koje će doprijeti do onih identiteta koje dominantni diskursi čine nevidljivima.

Drugi dio (*Part 2: Contesting Meaning in Practice*) sadržava radove koji analiziraju upotrebu jezika u različitim društvenim i kulturalnim kontekstima. Sally McConell-Ginet (*'Queering' Semantics: Definitional Struggles*) ispituje značenja pojmova *'queer'*, *'gay'* i *'lesbian'* i mogućnosti njihova funkcioniranja u kontekstu društvenih praksi. Članak Andrewa Wonga (*The Semantic Derogation of Tongzhi: A Synchronic Perspective*) istražuje semantičke promjene kroz koje taj kineski leksem, koji je od ranih devedesetih godina XX. stoljeća usvojila kineska *gay* i lezbijka zajednica za referiranje na istospolno usmjerene Kineze i Kineskinje, prolazi u upotrebi u novinskim tekstovima: za razliku od same zajednice u kojoj ima pozitivno značenje, u većini je analiziranih novinskih tekstova njegovo značenje izrazito pejorativno. U sljedećem poglavlju (*Sharing Resources and Indexing Meanings in the Production of Gay Styles*) Robert J. Podesva, Sarah J. Roberts i Kathryn Campbell-Kibler analiziraju fonetska obilježja govora jednoga *gay* aktivista na radiju i promatraju ih u odnosu prema stereotipiziranim fonetskim karakteristikama tzv. *gay* jezika općenito, pokazujući kako se ne poklapaju u cijelosti: aktivist svojim govorom konstruira i izvodi drukčiji, nestereotipni, no ipak *gay* identitet. Zatim slijedi članak Anne Livie (*Camionneuses s'abstenir: Lesbian Community Creation Through the Personals*) koja, kroz raščlambu osobnih oglasa u jednom od najpopularnijih francuskih lezbijskih časopisa, promatra uspostavu poželjnih lezbijških identiteta što ima za posljednicu neizbježnu marginalizaciju i isključenje svih onih koji se ne uklapaju u zadanu normu. Iduće se poglavlje (*Identity and Script Variation: Japanese Lesbian and Housewife Letters to the Editor*) autorice Heidi Frank bavi jednim prilično zapostavljenim područjem u lingvistici, a to je proučavanje pisanoga jezika: istražujući upotrebe dviju

varijanata japanskoga pisma – katakana i hiragane – u dvjema različitim vrstama časopisa (jednog namijenjenog lezbijkama i drugog namijenjenog vjenčanim kućanicama), autorica pokazuje kako se frekventna upotreba katakana u lezbijском časopisu dovodi u vezu s modernošću i lezbijskim identitetima. Članak koji je napisao Harris Solomon (*Skirting Around: Towards an Understanding of HIV/AIDS Educational Material in Modern Israeli Hebrew*) također je posvećen aspektima pisanoga jezika: kombinirajući kritičku analizu diskursa (CDA) s dijakritičkom analizom konsonantskog alfabeta (upotreba ili izostavljanje dijakritika kao morfoloških pokazatelja gramatičkog roda na glagolima i zamjenicama, koji istovremeno upućuju i na rod primatelja poruka), autor zaključuje da se pisani jezik poruka na edukacijskim prospektima namijenjenim osobama oboljelim od AIDS-a razlikuje s obzirom na spolnu orijentaciju i rod primatelja, pri čemu prospekti namijenjeni *gay* muškarcima pokazuju veći stupanj nejasnoće od, primjerice, prospekata namijenjenih heteroseksualnim ženama. Članak Scotta F. Kieslinga (*Playing the Straight Man: Displaying and Maintaining Male Heterosexuality in Discourse*) analizira razgovore heteroseksualnih muškaraca unutar jednog američkog sveučilišnog bratstva i pokazuje kako se kroz različite strategije u govornim činovima stvara i ojačava heteroseksualnost ne samo kao puka orijentacija, nego prvenstveno kao društvena konstrukcija dominantnog maskuliniteta. U posljednjem je poglavlju (*'Open Desire, Close the Body': Magic Spells, Desire and the Body Among the Petalangan Women in Indonesia*), koje potpisuje Yoonhee Kang, analiziran opsceni magični žanr nazvan *Monto Cabul* koji izriču petalangske heteroseksualne žene sa Sumatre i opisana diskurzivna konstrukcija tijela i žudnje.

Knjiga *Language and Sexuality* daje pregled novih teorijskih perspektiva i analitičkih metoda, obećavajućih svježih ideja i čitava niza donedavno nezamislivih istraživanja koji ispituju složene načine na koje upotrebe jezika mogu presijecati kompleksno područje ljudske spolnosti, pa vjerujem da može koristiti mnogim interdisciplinarno usmjerenim istraživačima, kao i ostalima koji prate nova zbivanja u znanosti o jeziku.

Mislava Bertoša

Uvod u leksičku kontaktologiju. Teorija adaptacije rusizama

Jovan Ajduković

Foto futura, Beograd, 2004

Monografija koju predstavljamo donekle je izmijenjeni tekst prvoga dijela doktorske disertacije *Rusizmi u savremenim južnoslovenskim i zapadnoslovenskim književnim jezicima prema kvalifikatoru u leksikografskim izvorima* mladoga beogradskog jezikoslovca Jovana Ajdukovića.

Autor na temelju 8754 rusizma ekscerpirana iz hrvatskih, srpskih, makedonskih, bugarskih, slovačkih, čeških, poljskih i slovenskih rječnika i znanstvenih djela analizira različite adaptacijske procese koje rusizmi prolaze s obzirom na svoj fonološki, morfološki i tvorbeni sastav, leksički sadržaj te stilističke i sintaktičke mogućnosti.

Termin *kontaktologija* u znanost je uveo bugarski lingvist I. Lekov te se on od devedesetih godina 20. stoljeća intenzivno upotrebljava u ruskom jezikoslovlju u radovima koji se bave dodirima ruskoga jezika i europskih jezika kao i jezika azijskog dijela Rusije. Predmet istraživanja kontaktologije su jezični dodiri te iznalaženje modela koji opisuju te mehanizme. *Leksička kontaktologija* bavi se proučavanjem adaptacija leksičkih jedinica u dodiru na raznim jezičnim razinama te leksikografskim opisom njihove adaptacije. U srpsko jezikoslovlje ovaj termin uvodi J. Ajduković.

U hrvatskoj su lingvistici za granu jezikoslovlja koja se bavi jezičnim dodirima i njihovim posljedicama, dvojezičnošću i višejezičnošću, jezičnim sukobima, umiranjem jezika i usvajanjem jezika uobičajeni nazivi *kontaktna lingvistika*, *dodirno jezikoslovlje*, *teorija jezika u kontaktu*.

Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja.

U uvodnom se poglavlju određuje područje istraživanja te se donose definicije pojmova kao što su dvojezičnost i diglosija. Nadalje se u kratkim crtama opisuju teorije E. Haugena, U. Weinreicha i R. Filipovića.

Za hrvatske jezikoslovce, koji se pri proučavanju jezičnih dodira tradicionalno više oslanjaju na anglosaksonsku ili germansku jezikoslovnju tradiciju, osobito je zanimljiv pregled slavenskih (u prvome redu ruskih, zatim čeških, poljskih, srpskih te makedonskih) istraživanja na ovom jezikoslovnom području.

Zanimljive su i dvije periodizacije kontaktoških istraživanja što ih autor donosi – kronološka i pojmovna.

U drugom se poglavlju daje kraći povijesni pregled jezičnih (i kulturnih) dodira ruskoga i srpskoga, bugarskoga, makedonskoga, slovenskoga, slovačkoga, poljskoga te češkoga jezika.

U trećem nas poglavlju autor uvodi u teoriju aktivacije i preslikavanja koju primjenjuje pri svojoj analizi rusizama. Također uvodi i vlastiti termin *kontaktem* (*kontaktema*) kojim označava kontaktološki obilježene jedinice na različitim jezičnim razinama. Tako, ovisno o jezičnoj razini, Ajduković razlikuje *kontaktofonem*, *kontaktomorfem*, *kontaktografem*, *kontaktosemem* itd.

Za kontaktne lingviste kao i za leksikologe i leksikografe osobito je zanimljiv dio u kojem autor problematizira različite definicije rusizama. Zaključuje da pri definiranju rusizama (ali i svih ostalih –izama!) postoje dva osnovna načela: *kontaktološko* (rusizam je onaj –izam koji je rezultat jezičnog dodira ruskoga i nekoga drugog jezika) te *genealoško* (upozorava se na povijesno–jezične okolnosti nastanka rusizma).

Definicija rusizma koju donosi Ajduković vrlo je široka – prema njoj su rusizmi svi leksemi pri čijem je posuđivanju ruski jezik imao ulogu jezika izvornika kao i oni pri čijem je posuđivanju imao ulogu jezika posrednika, pa i svi leksemi iz tvorbenoga gnijezda motiviranog rusizmom. Pri tome autor ne pravi razliku između primarnih i sekundarnih rusizama. Suvremena istraživanja na području leksičkog posuđivanja (Piškorec, Sočanac, Turk) upućuju na nužnost upravo takva razlikovanja.

Sljedećih sedam poglavlja bavi se analizom adaptacije rusizama na raznim jezičnim razinama. Tako slijede poglavlja *transfonemizacija*, *transderivacija*, *transmorfemizacija*, *transmorfologizacija*, *transsemantizacija*, *leksičko–stilistička adaptacija*, *transsintaktizacija*. Iz navedenih naslova vidljivo je da Ajduković preuzima model Rudolfa Filipovića, ali ga proširuje i »razrađuje«. Prema autorovim riječima glavnu razliku između njegove i Filipovićeve teorije »predstavlja vezivanje adaptacije osnovnoga morfološkog oblika pojedinih vrsta riječi za transmorfemizaciju, razdvajanje transmorfemizacije od transderivacije, kao i vezivanje adaptacije gramatičkih kategorija za transmorfologizaciju« (str. 170).

Tako Ajduković od Filipovića preuzima razlikovanje triju tipova transfonemizacije, no unutar prve djelomične i druge djelomične

transfonemizacije razlikuje po četiri podtipa. Govoreći o transemantizaciji, autor bilježi čak 28 semantičkih promjena pri adaptaciji rusizama.

Potpunu novost u odnosu na model Rudolfa Filipovića predstavlja uvođenje pojmova *transderivacija* i *transmorfologizacija*.

Transderivaciju autor definira kao opće načelo po kojem se model tvorbeno adaptira u repliku. Jedno od osnovnih načela jezičnoga posuđivanja jest da govornici jezika primatelja u načelu ne provode tvorbenu analizu posuđenica. Tako se čak događa da se čitave rečenice adaptiraju kao jedna riječ (*kisdihand* < njem. *küss die Hand*). Ajdukovićev model transderivacije polazi, međutim, od suprotne pretpostavke: da prilikom jezičnog posuđivanja dolazi do tvorbenе analize replike. Kao primjer za nultu transderivaciju on navodi srpski rusizam *samovar* (< rus. *самовар*), kao primjer za djelomičnu derivaciju donosi se srpsko *trudodan* (< rus. *трудо́день*), a za slobodnu transderivaciju *limuni* (< rus. *лимонный*). Ne radi li se u slučaju *samovara* o Filipovićevoj nultoj transfonemizaciji i transmorfemizaciji, a u druga dva slučaja tek o transfonemizaciji? Može li se sa sigurnošću tvrditi da je srpsko *limuni* uopće replika ruskoga pridjeva, a ne unutarjezična tvorba od imenice *limun*?

Mislimo da je vrijednost određenog modela veća što je veća i njegova primjenljivost. Ajdukovićev model prilično dobro funkcionira kada

se analiziraju rusizmi u slavenskim jezicima. No je li taj model primjenljiv i za analizu posuđenica u slučajevima kada jezik davatelj i jezik primatelj nisu genetsko-tipološki srodni?

Terminom *transmorfologizacija* autor označava »proces adaptacije morfoloških kategorija i vrsta riječi rusizama« (str. 178.). Proces transmorfologizacije zajedno s procesom transmorfemizacije čini jedinstveni sustav adaptacije na morfološkoj razini kojom su obuhvaćeni nastanak osnovnog oblika riječi, usklađivanje morfoloških kategorija jezika davatelja i jezika primatelja te integracija rusizama u sustav promjenljivih ili nepromjenljivih riječi. Budući da se u modelu Rudolfa Filipovića svi spomenuti adaptacijski procesi smatraju adaptacijskim procesima na morfološkoj razini te su obuhvaćeni terminom *transmorfemizacija*, postavlja se pitanje koliko je uvođenje potpuno nove adaptacijske razine potrebno i gospodarsveno.

U posljednjem poglavlju autor se bavi kontaktološkim rječnicima te daje vlastitu koncepciju kontaktološkog rječnika i šest načela kontaktološke identifikacije rusizama.

Knjiga Jovana Ajdukovića vrlo je iscrpna studija adaptacije rusizama u zapadnoslavenskim i južnoslavenskim jezicima. Djelo i u teorijskom pogledu predstavlja značajan doprinos proučavanju jezičnog posuđivanja. Valja samo ispitati primjenljivost Ajdukovićeve modela i na druge jezike u kontaktu.

Barbara Štebih

Jezikoslovlje 3. 1–2 (2002); 4. 1 (2003); 4. 2 (2003), Filozofski fakultet Osijek, Osijek

Nakon poduže stanke, svjetlo je dana ponovno ugledalo *Jezikoslovlje*, u svojim početnim godištima reprezentativni medij za predstavljanje osječke kroatističke škole uz, naravno, mnogo priloga ostalih hrvatskih jezikoslovaca, da bi se nakon stanke od dvije godine u novom uredničkom sastavu (glavna urednica prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić, uredništvo u složnom sastavu kroatista, anglista i germanista: B. Belaj, M. Brdar, V. Karabalić, B. Kuna, D. Kučanda, M. Omazić, A. Pintarić) i s nešto većim ambicijama ovaj lingvistički časopis u izdanju Pedagoškog, odnedavno Filozofskog fakulteta u Osijeku pojavio u obliku dvobroja za godinu 2002. te u dva broja za godinu 2003. Impresivni popis imena koji predstavlja urednički savjet 'u-

skrslog' *Jezikoslovlja* spominje mnoge nam znane domaće i međunarodno priznate lingviste kao što su Biber, Comrie, Goldberg, Ivir, Kalogjera, Langacker, Panther, Radden, Slobin, Verschueren, Žic Fuchs, da nabrojimo samo neke, a ocrtava i okosnicu njegova novog, ponešto drugačije koncipiranog sadržaja.

Jezikoslovlje se, naime, u odnosu na svoje početke okreće ponešto široj publici. U središtu je pozornosti autora koji u njemu objavljuju svoje radove i nadalje jezik, u svim njegovim pojavnostima, promatran kroz prizmu različitih jezikoslovnih škola i teorija, s ambicijama da u središte stavi hrvatski jezik, ne samo kao metajezik (prilozi se, naime zaprimaju i na engleskom te na njemačkom jeziku) već i kao

središnju temu o kojoj će pisati ne samo hrvatski već i inozemni jezikoslovci.

Namjera nam je u ovom tekstu predstaviti kratko sadržaj dvobroja iz 2002. godine, dok bismo nešto opširnije progovorili o brojevima iz 2003. godine. Dobar početak za upoznavanje s novim konceptom *Jezičkoslovlja* predstavljala bi uvodna riječ u dvobroju kojom Mario Brdar, jedan od urednika, upravo osvrtno na riječ 'jezičkoslovlje' finim potezima ocrtava razgranatu mrežu pojmova koji 'jezičkoslovlje' i jezičkoslovlje predstavlja u novom svjetlu suvremenih kognitivnih teorija čijim su tragom krenuli mnogi od autora predstavljenih kako u ovom dvobroju, tako i u onima koji su ubrzo uslijedili.

U ovom se dvobroju očituje otvorenost *Jezičkoslovlja* svim tradicionalnim jezičkoslovnim vrijednostima, tako da se u njemu mogu naći sintaktičke analize kao što je ona D. Kučande o prijedložnim izrazima s *for* i *of* u engleskom jeziku, dok P. Rutkowski predstavlja novi pristup sintaksi poljskog jezika uvodeći pojam DP (Determiner Phrases) razine u ovaj tradicionalno 'articleless' jezik. Blisko ovom pristupu je i istraživanje P. Szatmári o procesu gramatikalizacije pasivnih izraza u njemačkom jeziku unutar različitih konceptualnih polja. Prijelazni karakter između tradicionalne sintaktičke analize i kognitivnog pristupa jezičnim problemima ogleda se u radu B. Belaja o kategoriji gotovosti i vremenske vrijednosti pasivnog predikata u hrvatskom jeziku, dok su novija kognitivna istraživanja predstavljena radovima F. Brisarda o lingvističkim i psihologijskim pristupima metafori te Ruiza de Mendoze i Peña Cervel o konceptualnim preinakama u teoriji konceptualne integracije pri konstruiranju metaforičkih izraza kako ju predlažu Turner i Fauconnier. Interakcija kognitivne teorije i frazeologije prikazana je u radu M. Omazić koja vrlo precizno usustavljuje mehanizme koji upravljaju tvorbom i uporabom poredbenog frazema u engleskom i hrvatskom jeziku. Dijakronijski procesi unutar njemačkog jezika u nekim su svojim elementima opisani na temelju kodiranja deontičke i epistemičke modalnosti pri nastajanju nekih njemačkih modalnih glagola u radu E. Less, dok T. Talanga dijakroniji pristupa s pozicije istraživača njemačkih posudjenica kao posljedica djelovanja pučke etimologije unutar nestandardnog hrvatskog jezika. Tematsku raznolikost zaokružuje pragmatički osvrt na analizu reklame kao diskursa koji nudi P. Cap, a ne treba zaboraviti ni na obilje prikaza knjiga koji vjerno ocrtavaju raznolikost interesa autora sudionika u izradi ovog broja.

U svom je prvom broju iz godine 2003. *Jezičkoslovlje* imalo čast kao goste urednike predstaviti Klaus-Uwea Panthera i Lindu Thornburg, jedne od najcjenjenijih kognitivnih jezičkoslovaca današnjice koji su ovim izdanjem okupili nekoliko velikih lingvističkih imena oko jedinstvene teme: *How universal are conceptual metonymies?* Kako se iz pitanja može iščitati, u središtu je pozornosti svih sedam radova ovog tematskog broja metonimija kao kognitivni i jezični fenomen promatran iz različitih kutova, čime je prepoznata njezina univerzalna i temeljna vrijednost te se time samo nastavlja niz novijih, vrlo uglednih zbornika ogleda na temu metonimije (vidi naslove izdavača John Benjamins i Mouton de Gruyter).

Jezično-tipološka raznolikost glavna je odlika ovog posebnog izdanja za koje urednici napominju da je nastalo kao popratni uradak za tematsku radionicu o metonimiji, organiziranu kao dio 7. međunarodne konferencije o kognitivnoj lingvistici (International Cognitive Linguistics Conference) održane u Santa Barbari, SAD, 22–27. srpnja 2001. godine. Svi autori radova u ovom broju dijele uvjerenje o temeljnoj vrijednosti metonimije kao 'misaone figure' koja prethodi mnogim drugim kognitivnim elementima i 'govornim' figurama. Njezina se univerzalnost očituje u kontrastivnom istraživanju A. Barcelone o ulozi referencijalne metonimije u tvorbi vlastitih imena u engleskom, francuskom, njemačkom, talijanskom i španjolskom jeziku. Široki tipološki raspon koji dozvoljava kontrastivno istraživanje metonimijskih procesa ogleda se u radu M. Brdara i R. Brdar-Szabó koji proučavaju gramatičke strukture unutar predikacijske metonimije MANNER FOR ACTIVITY u čak četiri jezika: engleskom, hrvatskom, mađarskom i njemačkom. Leksički i gramatički aspekt predikacijskih metonimija ONSET FOR WHOLE EVENT i INCIPIENT PHASE FOR WHOLE EVENT tema su rada K.–U. Panthera i L. Thornburg koji ove metonimije kontrastiraju u sklopu engleskog i francuskog jezika. F. Ruiz de Mendoza udružio se s L. Pérez kako bi usustavio razlike između engleskog i španjolskog jezika u njihovoj uporabi metonimija OBLIGATION FOR DESIRE i ABILITY FOR ACTUALITY, dok isti jezici služe istom autoru u suradnji s O. Díez kao izvor za proučavanje primjera metonimija ACTION FOR PROCESS i ACTION FOR RESULT. Posljednji rad vrlo je zanimljivo istraživanje ASL–a (American Sign Language) i katalanskog znakovnog jezika (LSC) koje predstavljaju S. Wilcox, P. Perrin Wilcox i M. Josep Jarque kojim utvrđuju sustavnu uporabu konceptualne metonimije

ACTION FOR INSTRUMENT u oba ova znakovna jezika.

Vrijednost je ovog broja *Jezikoslovlja* u njezgoj originalnosti koja udružuje najsuvremenija teorijska kretanja u kognitivnoj lingvistici s uvijek zanimljivim kontrastivnim istraživanjima tipičnim za europsku struju kognitivista koji na taj način pokušavaju (i uspijevaju) nametnuti jedan univerzalniji, a samim time i uvjerljiviji karakter najnovijim jezikoslovnim kretanjima.

Drugi broj iz 2003. godine vraća nas u standardne okvire koje si je zadalo uredništvo *Jezikoslovlja*, a to je biti medij za predstavljanje raznolikih, visoko kvalitetnih istraživanja u polju jezikoslovlja. Ovaj put se pored upečatljivog broja prikaza vrlo zanimljivog spektra lingvističkih naslova na okupu našlo vrlo zanimljivo hrvatsko–inozemno društvo jezikoslovaca koji su se uhvatili u koštac s vrlo šarolikim izborom tema. Tako M. M. Brala otvara broj širokom teoretskom raspravom o implikacijama koje Natural Semantic Metalanguage (NSM) može imati na povezivanju različitih konceptualnih teorija jezika. Lj. Šarić predstavlja vrlo zanimljivo kontrastivno istraživanje na temu prostornih prijedloga u hrvatskom, ruskom, slovenskom i poljskom jeziku kojim implicira povezanost kulturnih koncepata, ali i potvrđuje Lakoffovu postavku o širenju kategorija uvjetovanu postojanjem drugih, u ovom slučaju

sličnih, kategorija prijedloga. S. Gevorgyan–Ninness opisuje gramatički kontekst ne–epistemičke modalnosti širokog dometa i kategorije vida u ruskom i armenskom. K. Fenyvesi–Jobbágy osvrće se na nedoslovne i nemetaforičke porabe danskog glagola *komme* 'doći' s implikacijama na širinu uporabe elemenata iz njegova idealiziranog kognitivnog modela (IKM). Sintaktički opis NP–pomicanja posvojnog genitiva u hrvatskom jeziku temelj je istraživanja B. Kune koji u okviru generativne teorije načela i parametara predlaže novu funkcionalnu kategoriju *Poss* te ispituje ograničenja koja određuju pojavljivanje posvojnog genitiva unutar NP. Posljednji je članak rasprava B. Belaja o trima rubnim tipovima izravnog objekta u akuzativu u hrvatskom jeziku kojom autor, primjenjujući metode kognitivne gramatike, ustanovljuje opreku prototipnih i rubnih tipova izravnog objekta.

Očito je, dakle, iz samo letimičnog pogleda na sadržaj i autore predstavljene u ovom, i grafički osvježenom izdanju *Jezikoslovlja* kako se njegovim ponovnim izdavanjem otvara novo sastajalište za mnoge jezikoslovce željne suvremenih i izvornih ideja, pa se ovaj tekst može smatrati i pozivom svim autorima iz Hrvatske i šire da se pridruže nizu svjetski poznatih imena koji bi kakvoćom svojih radova pridonijeli usustavljanju hrvatske lingvistike kao dijela najsuvremenijih jezikoslovnih strujanja.

Tanja Gradečak–Erdeljić